

LUYỆN TẬP VẬN DỤNG KẾT HỢP CÁC THAO TÁC LẬP LUẬN

A – MỤC TIÊU BÀI HỌC

Giúp HS:

– Củng cố vững chắc hơn kiến thức và kĩ năng về các thao tác lập luận chứng minh, giải thích, phân tích, so sánh, bác bỏ và bình luận.

– Nắm vững hơn về nguyên tắc và cách thức kết hợp các thao tác lập luận đó trong một văn bản nghị luận.

– Vận dụng những điều đã nắm được để viết một bài (đoạn hoặc một phần bài) văn nghị luận, trong đó có sử dụng kết hợp ít nhất là hai trong sáu thao tác lập luận nói trên.

B – NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

I – NỘI DUNG

1. Đặc điểm bài học

HS đã làm quen với loại bài luyện tập vận dụng kết hợp các thao tác lập luận từ năm học lớp 11 qua SGK *Ngữ văn*.

Tiết luyện tập này cũng có nội dung, cấu trúc và cũng nhằm tới mục đích tương tự như các bài học ấy. Vì thế, để đạt được kết quả tốt, trong tiết này, GV cần:

– Duy trì nề nếp luyện tập vận dụng kết hợp các thao tác lập luận trong cả ba khâu: chuẩn bị, luyện tập trên lớp và luyện tập ở nhà.

– Tận dụng kết quả luyện tập mà HS đã có được trong các tiết luyện tập trước đó, để vừa củng cố vững chắc phần lí thuyết về vận dụng kết hợp các thao tác lập luận, lại vừa dành được nhiều thời gian cho hoạt động luyện tập, thực hành. Cụ thể:

+ Yêu cầu HS ôn kĩ lại những bài *Luyện tập vận dụng kết hợp các thao tác lập luận* mà các em đã học, để có thể bắt đầu tiết luyện tập này bằng việc kiểm tra xem HS đã nắm được các kiến thức và kĩ năng cơ bản của những bài học đó đến đâu.

+ Xem lại các bài *Luyện tập vận dụng kết hợp các thao tác lập luận* đã có trước đó trong SGK *Ngữ văn 11*, vì đại bộ phận những điều ghi trong ấy vẫn có thể và nên sử dụng trong tiết luyện tập này.

2. Trọng tâm bài học

Yêu cầu và cách thức tiến hành tiết luyện tập này không thể tuyệt đối giống như trong hai tiết *Luyện tập vận dụng kết hợp các thao tác lập luận* trước, bởi đến tiết này, HS đã được học và luyện tập tới sáu thao tác lập luận : *phân tích, so sánh, bác bỏ, bình luận, giải thích, chứng minh*. Yêu cầu vận dụng kết hợp ở tiết luyện tập này, vì thế, phải được đặt ra trong một phạm vi rộng lớn hơn, với một mức độ phức tạp hơn và đòi hỏi HS phải đạt được sự nhuần nhuyễn hơn.

II – PHƯƠNG PHÁP VÀ TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC DẠY HỌC

1. Phương pháp dạy học

Ngoài việc tiếp tục duy trì những nội dung và cách thức luyện tập đã nêu trong các tiết *Luyện tập vận dụng kết hợp các thao tác lập luận* tại các cuốn SGK trước đó, ở tiết luyện tập này, GV nên chú ý thêm mấy điểm sau :

a) Văn bản mà GV đưa ra cho HS xem xét, tìm hiểu trước khi luyện tập không chỉ cần là một văn bản nghị luận hay, có cách lập luận mẫu mực, có nội dung không quá xa lạ, quá khó so với trình độ chung của HS trong lớp, mà còn cần phải có sự kết hợp rộng rãi các thao tác lập luận. Hơn nữa, cũng không thể chỉ là sự kết hợp trong phạm vi của bốn thao tác phân tích, so sánh, bác bỏ, bình luận mà phải có mặt trong đó tối thiểu là một trong hai thao tác giải thích, chứng minh.

b) Luận điểm mà HS tập trình bày phải đạt các yêu cầu :

– Đề cập tới một nội dung gần gũi, quen thuộc với HS, để các em có thể phát biểu những ý kiến thật của mình và không quá khó trong việc tìm ra luận cứ.

– Để nghị luận về nội dung ấy, HS phải sử dụng ít nhất ba trong số sáu thao tác lập luận đã học và phải kết hợp được các thao tác đó với nhau.

– Trong trường hợp chỉ vận dụng kết hợp ba thao tác thì ít nhất một trong ba thao tác đó phải là giải thích hoặc chứng minh.

c) Lời văn của HS phải thể hiện rõ phong cách ngôn ngữ chính luận.

d) Đây là tiết luyện tập vận dụng tổng hợp các thao tác lập luận cuối cùng trong chương trình Ngữ văn ở bậc học phổ thông. Vì thế, cuối tiết luyện tập, GV cần chốt lại những điểm căn bản, cốt yếu nhất về việc vận dụng kết hợp các thao tác lập luận : tầm quan trọng của việc vận dụng kết hợp các thao tác lập luận ; nguyên tắc lựa chọn các thao tác lập luận và vận dụng kết hợp các thao tác đó trong một bài (một phần bài, một đoạn) văn nghị luận ; căn cứ đánh giá mức độ thành công của việc vận dụng kết hợp đó.

2. Tiến trình tổ chức dạy học

GV lần lượt cho HS giải quyết các bài tập trong SGK. Với mỗi bài tập, cần chú ý xác định mục đích yêu cầu, hình thành cách giải.

Bước 1 : Ôn tập lí thuyết kết hợp với luyện tập nhận biết.

Có thể tiến hành bước này theo một trong hai cách :

a) *Cách thứ nhất :* Dựa theo trình tự đã ghi trong SGK, cụ thể là :

– Cho HS tái hiện lại những tri thức về các thao tác lập luận mà các em đã học trong cả hai cấp học : THCS và THPT. Cần làm cho HS nắm được :

+ Chứng minh, giải thích, phân tích, so sánh, bác bỏ và bình luận là những *hoạt động nghị luận* bắt nguồn từ đời sống, nhằm đáp ứng các yêu cầu đặt ra trong đời sống.

+ Các hoạt động ấy khác nhau, phân biệt với nhau là bởi chúng hướng tới các *mục đích* khác nhau. *Chứng minh* là để cho người ta tin ; *giải thích* là để cho người ta hiểu ; *phân tích* là nhằm giúp người ta hiểu biết một cách cặn kẽ, thấu đáo ; *so sánh* là nhằm giúp người ta nhận rõ giá trị của sự vật (hiện tượng, tư tưởng,...) này bằng cách chỉ ra sự giống nhau và khác nhau giữa nó với một sự vật (hiện tượng, tư tưởng,...) khác ; *bác bỏ* có mục đích phủ nhận ; trong khi mục đích của *bình luận* lại là thuyết phục người ta nghe theo sự đánh giá và bàn bạc của người nói (người viết) về một hiện tượng hoặc vấn đề.

+ Các thao tác lập luận chứng minh, giải thích, phân tích, so sánh, bác bỏ và bình luận đều có nguồn gốc từ các hoạt động nghị luận mà chúng ta vừa nói ở trên. Về bản chất, mỗi thao tác đều là sự phản ánh và phát triển, nâng cao so với một hoạt động nghị luận tương ứng với nó trong đời sống thường ngày, nhằm làm cho việc nghị luận đạt chất lượng cao hơn, có hiệu quả thuyết phục lớn hơn.

+ Muốn thế, khi tiến hành quá trình lập luận, người làm văn nghị luận phải tuân thủ những *thao tác*, tức là những việc làm đã được đúc kết thành quy trình chặt chẽ.

– Từ chỗ nắm chắc những kiến thức vừa được củng cố lại, GV hướng dẫn HS tìm hiểu đoạn trích được nêu trong điểm I.2 của SGK (hoặc một đoạn trích do GV tự sưu tầm, tự soạn) để nhận biết : tác giả đã vận dụng kết hợp những thao tác lập luận nào, trong đó, thao tác nào đã được dùng làm thao tác chính. GV cũng nên nhắc lại với HS : việc lựa chọn thao tác lập luận chính chỉ phát huy tác dụng khi thao tác được chọn thực sự phù hợp với mục đích nghị luận cơ bản của bài hoặc đoạn văn.

b) *Cách thứ hai :* GV đưa HS đi thẳng vào công việc tìm hiểu đoạn trích, trên cơ sở đó, hướng dẫn HS tái hiện lại những kiến thức lí thuyết. (Chẳng hạn, sau khi tìm

hiểu và thảo luận, HS xác định tác giả có sử dụng thao tác lập luận chứng minh, GV đặt câu hỏi : Vì sao anh (chị) khẳng định đó chính là thao tác lập luận chứng minh ? Hoặc nếu HS khẳng định trong đoạn trích, thao tác lập luận phân tích là thao tác chính, GV yêu cầu cắt nghĩa : Vì sao ? Nhờ thế, HS sẽ có dịp củng cố chắc chắn những điều các em đã học.)

Bước 2: Luyện tập vận dụng, thực hành.

Phải coi đây là phần chính, chiếm lượng lớn thời gian của bài luyện tập. Có thể tiến hành bước này theo trình tự sau đây :

a) Ra đề : GV có thể dùng đề trong SGK, cũng có thể tự ra đề, miễn sao đảm bảo được các yêu cầu :

– Gắn gũi với thực tế sống và học tập của HS, để các em có điều kiện nói lên ý kiến thật của mình.

– HS cần vận dụng kết hợp ít nhất là ba trong số các thao tác lập luận : chứng minh, giải thích, phân tích, so sánh, bác bỏ và bình luận để giải quyết vấn đề.

b) Lập dàn ý : HS phác ra dàn ý đại cương của phần giải quyết vấn đề, trên cơ sở vận dụng kĩ năng phân tích đề, lập dàn ý mà các em đã có.

c) Chọn luận điểm để trình bày và tìm cách trình bày luận điểm :

– Điều kiện thời gian và yêu cầu sư phạm của công việc luyện tập không cho phép HS tập viết cả một bài trên lớp. Vì thế, GV chỉ có thể chọn một luận điểm trong dàn ý để các em luyện tập. Luận điểm được chọn cần vừa sức HS, phù hợp với khoảng thời gian dành cho luyện tập, đồng thời tạo cơ hội để HS vận dụng kết hợp nhiều thao tác lập luận.

– GV yêu cầu HS đọc kĩ những gợi ý trong điểm 3.b (SGK) để có cơ sở suy nghĩ về nội dung và cách viết, đặc biệt là về việc vận dụng kết hợp các thao tác lập luận – nhiệm vụ trọng tâm của tiết luyện tập này.

d) Diễn đạt : GV cần dành một khoảng thời gian để HS viết thành lời văn những ý kiến và phương hướng lập luận mà các em vừa tìm được.

e) GV có thể gọi một vài HS trình bày phần văn bản mà các em vừa viết, tổ chức cho HS trong lớp nhận xét, rồi GV sơ kết lại và giao nhiệm vụ để HS tiếp tục luyện tập ở nhà.

III – KIỂM TRA, ĐÁNH GIÁ – GỢI Ý GIẢI BÀI TẬP

1. Kiểm tra, đánh giá

GV cần tập trung vào những kiến thức và kĩ năng cơ bản sau đây :

– Nhận thức chính xác về bản chất của thao tác lập luận nói chung và của từng thao tác lập luận cụ thể.

– Hiểu rõ những nguyên tắc chính của việc vận dụng kết hợp các thao tác lập luận để nâng cao hiệu quả nghị luận của bài (đoạn) văn.

– Khả năng vận dụng kết hợp các thao tác lập luận để viết một đoạn văn nghị luận.

2. Gợi ý giải bài tập

Bài tập 1

Có thể sưu tầm và giới thiệu những đoạn trích như :

Những dòng sông đang chết không phải ngẫu nhiên mà chúng chết. Chúng đang bị giết chết... bởi sự tàn phá của con người.

Rừng đầu nguồn bị đốn trụi ; chất thải công nghiệp và sinh hoạt độc hại được đổ xuống dòng chảy không ngừng ; nguồn nước bị khai thác vô hạn độ... là những gì đang xảy ra hàng ngày hàng giờ trên đất nước ta. Và chết không chỉ có sông ! Cùng chung số phận với sông là rừng, là biển, là không khí..., là môi trường sống của chính con người chúng ta.

[...] Sức ép tăng trưởng có thể buộc chúng ta phải đẩy mạnh việc khai thác tài nguyên thiên nhiên, đồng thời cắt giảm hoặc trì hoãn những khoản đầu tư không thể thiếu cho môi trường.

Mà như vậy, những vấn đề về môi trường, như những căn bệnh, đang bị tích tụ lại và ngày càng trở nên nghiêm trọng. Nếu những vấn đề về môi trường không được giải quyết kịp thời, những chi phí phải bỏ ra để khắc phục chúng sẽ đắt đỏ gấp hàng chục, hàng trăm lần. Chưa kể đến việc có nhiều vấn đề sẽ không bao giờ khắc phục được nữa.

Những hệ động thực vật bị tuyệt diệt là không thể tái sinh ; những làng bản bị lũ cuốn mất là không thể xuất hiện trở lại ; những thế hệ người Việt bị sinh ra dị dạng là khó có thể chữa lành...

Thật đáng tiếc, GDP⁽¹⁾ chỉ đo được sự tăng trưởng về giá trị sản phẩm, không đo được sự cải thiện về môi trường. Quan tâm đến GDP là đúng đắn, nhưng vì nó mà sao nhãng việc đầu tư cho môi trường thì thật rủi ro. Suy cho cùng, mọi sự giàu có

---

(1) GDP (gross domestic product : tổng sản phẩm quốc nội) : giá trị tính bằng tiền của tổng hàng hoá và dịch vụ sản xuất ra trên lãnh thổ của một nước trong một năm.

đều trở nên vô nghĩa nếu như chúng ta không còn môi trường trong lành để sống, không còn sức khoẻ để tận hưởng sự sung túc của mình.

Phát triển thì phải có tăng trưởng, nhưng tăng trưởng không đồng nghĩa với phát triển. Một tư duy mới là rất quan trọng cho thời kì hội nhập. Với tư duy này, mọi sự tăng trưởng nhờ vào việc gây thêm tổn hại cho môi trường không thể được coi là phát triển.

Với tư duy này, chúng ta phải rất cẩn trọng khi phát triển những ngành nghề mà vì ô nhiễm môi trường, các nước phát triển tìm cách chuyển sang cho các nước đang phát triển như nước ta. [...] Với tư duy này, chúng ta cần học cách tôn trọng thiên nhiên, cách sống hài hoà với thiên nhiên.

(Theo Nguyễn Sĩ Dũng, *Không còn môi trường trong lành, giàu có là vô nghĩa*, báo Tuổi trẻ, ngày 15 - 5 - 2007)

Bài tập 2

Tham khảo phần *Đọc thêm* trong SGK.